

Most ő is lehet *valaki*, és *megmutathatja magát*, ő akit egyébként mindenki szid, aki mindenkinek rossz.

Ha a zene ennyi életet és örömet adhat, megközelítésének módja lehet bármilyen, az az emberré nevelést szolgálja. Fontosnak tartom, hogy a közönségben ez a módszer is végre helyet kapjon. Érdeemes volna feltárni, hogyan fejlődnek több éven át azok a tanulók, akik kicsi korukban ilyen megközelítésben ismerkedtek meg a komolyzenével. Milyen személyiségjegyeket hordoznak, s hová, mivé fejlődtek. Azt is megkéne vizsgálni, hogy a különböző településeken, városokban, falvakban (akár összehasonlító elemzéssel is) milyen eredményeket hozhat a módszer. S nem utolsó sorban érdemes lenne külön figyelmet fordítani a hátrányos helyzetű vagy veszélyeztetett tanulókra is. Mi mindent jelenthet számukra így a zene? A "sérültek", a "nehezen nevelhető" hogyan változnak, mennyire lesznek "finomabbak", mások. – Ha hiszünk a zene emberformáló erejében.

A sokféleség nemcsak az oktatást, az egész életet is színessé teszi. A másság mindig valami előbbre vivő, lendületet adó szándékkal, a jobb és tökéletesebb, gazdagabb élet felé vezet. Ma már tudjuk, a problémák megoldásához több út is vezethet. Napjainkban egyre erősebb bennünk a vágy a szebb és tartalmasabb életre, ez közelebb vihet bennünket a zenéhez. A zene lelki táplálék, ahogy *Kodály Zoltán* mondta: "semmi mással nem pótolható"; az élet, az ember teljességét élépezhetetlennek tartotta nélküle. Mostanában egyre több a nehezen nevelhető kisgyerek, nem várhatunk tétlenül. A vészjelzések *nekünk, tanítóknak is üzennek*. A megszokott módszerek egyre kevésbé alkalmazhatók a nevelésben, a feszültségeket oldani kell valamivel, a bántás sebeit gyógyítani. A társadalmi és családi problémák megoldása nem lehet csak a mi dolgunk. A bajok okait feltárni szükségtelen, tudjuk. Az orvoslás sok-sok év. De a lelkeket gyógyítani, gazdagítani mielőbb el lehet kezdeni. Ez az, amit könnyen megtehetünk a zenével. Mi, tanítók, a mester szavait idézzük: "Minden gyerekek joga, hogy az iskola kezébe adja azt a kulcsot, amellyel ha ő akarja, bejut a zene csodakertjébe, s ezzel egész élete értékét megsokszorozza." (*Kodály Zoltán, 1937*)

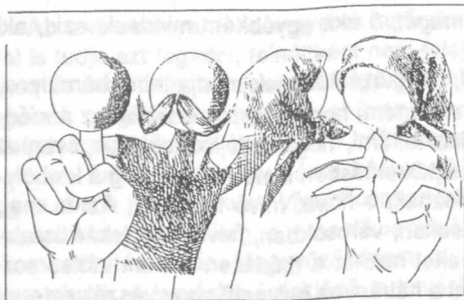
SÜTŐ KÁROLYNÉ

Egy szelet a kultúrából

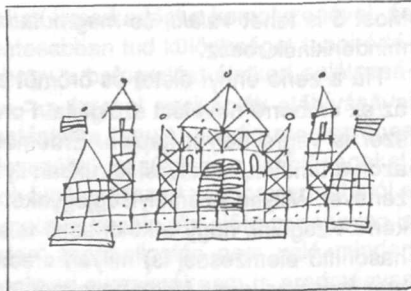
Bábu, bábjáték, bábszínház

Bábjáték elképzelhetetlen báb nélkül. Alapigazság. Tulajdonképpen mi a bábu? Hevesi Sándor szerint: "A bábu nem mímeli az embert, ... jelképezi". A nézőtér elsőtétedik, indul a játék, a bábosok teszik a dolgukat. Úszunk a mese folyamán, majd felcsattan a taps – a játék a végéhez ért. A közönség a kijárat felé törekszik, egyesek nevetgélnek, mások közönyösek, míg akadnak, kiknek szemében könny csillan. Hogyan lehetséges az érzelmek ilyen eltérése? Talán úgy, hogy mindenki másképp éli meg a történeteket, tehát a bábjáték nem a színpadon, hanem inkább a néző szívében, lelkében játszódik le. A bábu jelzés, jellemek jele, katalizátor a néző érzései számára.

Ha a bábu elkészítése idején minden követelménynek sikerült megfelelni, akkor erőfeszítés nélkül vagyunk képesek elfogadni a szereplőt, megértjük cselekedeteit, szépnek, kedvesnek érezzük és gyűlöljük ellenségeit. Isgulunk érte, mert ellenfelei erősek, gonoszak, ő pedig kicsi, ám okos, furfangos, becsületes és jószívű – és egy ilyen

1. rajz

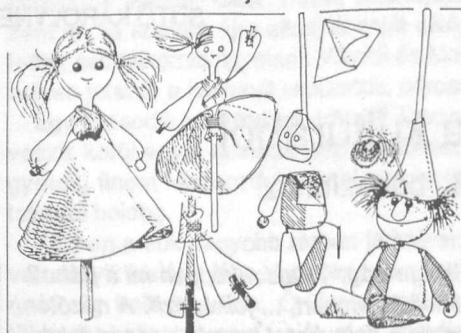
2. rajz

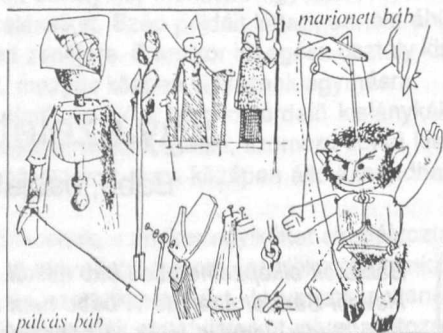
3. rajz

4. rajz

5. rajz

6. rajz

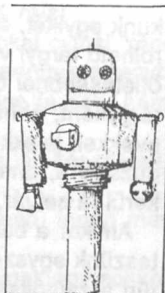
hősért bizony aggódik az ember. Így van ezzel az ember gyereke is. Kibomlik a néző előtt a mese, szélsőséges, csodás események szolgálnak eligazítással az élet nagy kérdéseire. A bábu ebben a folyamatban központi szerepet játszik, környezetében mozogva, beszélve a társaival, ellenfeleivel együtt vezetik a néző képzeletét.

A bábu igen jól átgondolt, pontos jel. Jel pedig minden lehet. Az ember jelzésére az ujjhegyre húzott teniszlabda is megfelel. Hogy *öregúrrá* legyen, elegendő egy fehér bajusz. Egy zsebkendő is megteszi, hogy az ember jeléből kockáskendős *anyóka* legyen, de más megkötéssel már *menyecske*. (1.rajz)

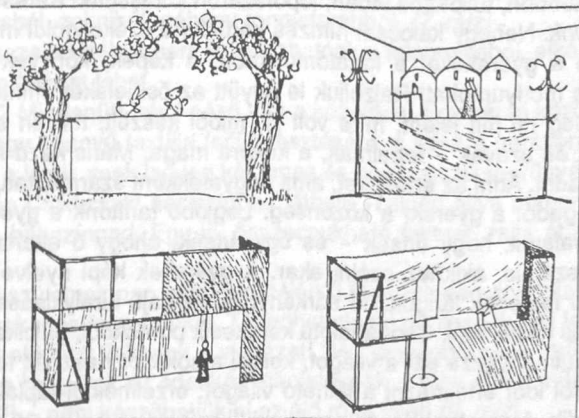
A jó bábu titka a helyesen kiválasztott jelzés. Mitől király a király? A prémszegélyes palásttól? Szakálltól, bajusztól? Díszes kardjától, jogarától? (Ha meggondoljuk, a ki-

7. rajz

9.rajz

8. rajz

rály attól király, hogy a többi szereplő gondolkodás nélkül meghajlik minden kívánsága előtt, még akkor is, amikor az ágyból kelt fel, azonmód hálósipkában, mint egy bajor kispolgár.) A korona az, ami sohasem hiányozhat. A leegyszerűsített öltözet egyetlen elhagyhatatlan, jelértékű darabja ez.

A bábszínpad a differenciálatlan jellemek világa. Nincs mimika, a jellemek határozott karakterek, aki gonosz, az gonosz, aki jó, az jó marad mindvégig. Ezért a szereplő jellemzése megkívánja az egyéb külső jegyek gondos kiválasztását. Tehát a koronás figura királyi. Így azután a jószágos öreg királyt meleg színű ruházatba bújtatjuk, palástja bíborszín, alatta narancsszínű ruha, arca rózsaszín. Korát jelezni ősz (fehér) szakáll, haj s bajusz dukál. Döcögős, hajlott hátú bácsika, aki kedves, de nagy hatalmú király képzetét kelti.

A bábok készítése minimális tervezést feltételez, de mindeképpen elmélyült elemző munkát. Ez a titka a fantáziának. *Magától szárnyaló képzelet nem létezik.* A karakterek megálmodása csak akkor megy, ha tudjuk, ki az, akit meg akarunk tervezni. Ekkor kezdődik a lehetőségek közötti válogatás, emellett persze bevált elemek is segítenek a munkában.

Az életből ellesett tény, hogy tanító a gondozatlanság, a soknapos borosta, az ápolatlanságot jelző rongyos, szakadt ruha, a szembe húzott sapka és az alóla sötétlő tekintet. Ha valaki ősgonosz manót, erdei rablót akar tervezni, biztosan ilyen külsőségekkel fogja "felruházni" a bábút. Bőrbe, posztóba öltözteti, méregzöldbe, földbarnába, piszkosszürkébe, feketébe.

Örökös tanulásként jegyezzük meg, hogy az állandó csökkentés jegyében kell tervezni. Addig kell egyszerűsíteni a jelzéseket, amíg a legkevesebbel érzük el a legtöbbet. A jó báb igen egyszerű: telitalálat a választott jegyeket illetően.

Jelek válogatásához, teremtéséhez – így aztán az "ihlethez" is – a legfontosabb az a kulturális egység, amihez nyúlni szándékozunk. Vegyük példának szellemi hagyaté-

kunk egyikét, a magyar népmesét. Ez a népművészet világa. Rendkívül jól körülhatárolható tárgyi világ, értelmezhető jelrendszer segít bennünket. A magyar falu tele volt ötletesebbnél ötletesebb tárgyakkal, számszámokkal, amelyek egy részét – ajándék-tárgyként, ál-használati tárgyként – díszítették, mégpedig üzeneteket rejtő díszítményekkel: jelekkel. Fiúk üzentek szerelmüknek, mikor virágokat faragtak a jegyajándék guzsalyra, amelyen rózsza, tulipán, galamb, szilvماغ stb. váltja egymást. Sohasem kerül rá betyár, puska, borosflaskó, hiszen szerelmi ajándék.

Amikor a bábjátékhoz tervezük a bábokat, a díszleteket s a kellékeket, két dolgot teszünk egyszerre. Megőrizzük kultúrkincset, de egyszerűsítünk is. A bábszínház nem tűri a zsúfoltságot, a fölösleges fecsegést! Keressük meg a jeleket! Butykoson, cseréptálon, vőfélykendőn, tulipános ládán, lőporszarun kutassunk! Keressünk, hogy *összehangolhassunk*. Nehogy kalocsai hímezés kerüljön a székelyföldi mesehősök ruhájára. Vonjuk be a gyerekeket a kutatómunkába, a képek, könyvek nézegetésébe. Gyűjtsék ők is a motívumokat! Rajzoljuk le együtt az ősi jeleket, mintákat! Ha tudjuk, magyarazzuk meg mi mit jelent, mire volt jó, miből készült, milyen színű és miért... Szavak, szavak és szavak – fogalmak, a kultúra maga. Máris kezd megvalósulni az egyik szándék: adni. Adni az értékeket, amit hagyatékként származtatunk át.

No és a befogadó: a gyerek, a közönség. Legjobb tanítónk a gyerekrájz. Aki úgy akar mondani valamit, hogy értsék – és úgy értsék, ahogy ő akarta –, akkor azok nyelven kell beszélnie, akikhez szólni akar. A gyerekek képi nyelve a gyermekrajz. Egy mozdulattal festenek lángokádó sárkányt; aranyhajú királykisasszony, lovas huszár kerül ki a kis kezek alól. Csodapalota kerekedik pontokból, pálcikákból. (2. rajz)

Aki bölcs, tanulmányozza ezt a világot, keresi a sokszor használt formákat. A gyermek nem pazarol időt értelmezni a látható világot: érzelmeiből táplálkozik, megérezéseire támaszkodik. A szívével lát, és azt fejezi ki színekkel, egyszerű formákkal: jelekkel. Mert mi a gyermekrajz tulipánja, ha nem egy nagyszerű jel? Ugyanolyan, mint egy székelyföldi láda tulipánja, amely inkább jele a láda leánytulajdonosának, mint képe a virágnak. És itt van a naív festők, akadémiaát nem járt alkotók művészete. Ha a naív bájú gyermekrajzok tanulmányozása nyomán szerzett tapasztalataink segítségével tervezünk, szinte biztos, hogy közérthetőek leszünk.

Fontos, hogy mindenki megértse: egy harmonikus szép báb, egy jó ötlet annak az átgondol munkának az eredménye, amelynek folyamán – sokszor a gyerekekkel együtt – feltárjuk a szereplő jellemvonásait, s azt a legmegfelelőbb kitalált és kivitelezett formába öntjük. Így biztosan a helyére kerül a fantázia és a személyiség. Kiderül, milyen sokra lehet vinni kíváncsisággal, olvasottsággal és szorgalommal.

Ebből következik, hogy az alábbi tanácsok, példák valójában csak technológiai minták, megoldási lehetőségek, és nem változatlanul alkalmazandó modellek.

Bábu bármiből készülhet. Egy üres párnahuzat megteszi testnek, a fej egy textilzacskóval vagy testszínű zoknival bevont szivacs, benne a bábos keze, s a zsugori öregúr már is zsörtölődhet a paravánon. A jól ismert (obrazcovi) ökölbáb így a legegyszerűbb formában kel életre, testében saját kezünk a kéz, mimikája rációfól a korábban kijelentettekre: ez a báb (fej) többet tud(-hat) arcával, mint az ember maga, finto-rai a komikum bőséges forrását jelentik. Egyszerűbb megoldás is létezik, amivel persze lemondunk a gazdag mimikáról. Nem tudni, hogy nem nyerünk-e vele: csak igazán sok gyakorlattal leszünk képesek a rugalmas arc adekvát mozgására, amelynek párosulnia kell igen gazdag emberismerettel is.

Ha asztalon játszunk, egy tömött párna is alkalmas testnek, a fej mozgatása megegyezik a fent mondottakkal, bár a kéz nyílását másutt kell létrehoznunk. A párnahuzattal megegyező színű kesztyűvel pedig "keze nő" a bábnak. (3. rajz)

A feladat néha lehetőséget ad az egyszerűsítésre. A gondos jellemformálás céljából egy egyszerű rongydarabra is "szemet vehetünk", hiszen mi lehet alkalmasabb egy

takarítónő megjelenítéséhez, mint egy megcsomózott felmosórongy. (4. rajz)

Az ember persze aligha ezekkel kezd. Eleinte mindenki "igazi" bábot csinál "rendes" kezekkel, nem sejtve: mindez csak nehezíti a dolgot. El kell fogadnunk a tényt: ami van (pl. láb), azzal valamit csinálni kell! Éppen ezért, ha nem fontos (a báb nem táncol, nem menetel, nem fozik), ne csináljunk lábat!

Igen egyszerű figura készülhet fakanálból, itt mégis elmagyarázzuk a láb készítését, kis részletrajzzal a kislány mellett. (5. rajz)

A leghelyesebb irány az *ülő bohóc* figurája, (egyszerű lötyögtető báb) innen már csak néhány lépés a komplikált marionettfigura. (6. rajz)

Gyakran igen komplex, munkaigényes bábot készítenek, noha a célnak egy sokkal egyszerűbb is megfelelne. Hamar és igen szép bábu készíthető a legegyszerűbb elemekből: szivacsból, zokniból, néhány rongydarabból. (7. rajz)

Az igazán összetett bábut sem hiányozhatnak a felsorolásból, elkészítésük, mozgásuk igen szép feladat lehet.

Hol játszunk? Mindenütt, ahol néző van a közelben. Egy két fa között feszülő zsinag már megfelel egy könnyű textília felfüggesztésére, s kész a paraván. A terem sarkában is indulhat a játék, csak legyen két fogas és egy hosszú seprűnyél ...

A 8. rajz alján Csiki-csuki háziszínpad látható. Talpán állva marionettszínpad, "feje tetejére" állítva bábszínpad. Egy jó, összecsukszható fakeret, rajta át nem látszó textilborítás.

Bábok milliói születnek nap mint nap. Miért?! Mert minden gondolatnak más köntös, minden jellemnek más forma dukál. Tévedhetetlenül pontosnak kell lennünk. Hiába kínálják magukat eldobott flakonok – vigyázat! "Mű"-anyagból csak "mű" embert: robotot csinálhatunk, ne higgyünk az édeskés ajánlatoknak – róka alakú műanyagflakonból – ha lenne ilyen (!) – nem készíthetjük el az élő róka jelét! (9. rajz)

Meglehet, lesz alkalom arra, hogy (ugyanitt!) erről a gondolkodásmódról is beszélhessek, mert ez a titok maga, amely azonban könnyen "megfejthető".

SZENTIRMAI LÁSZLÓ

FOLYÓIRATSZEMLE

Számítógépezés távoli tájakon

A nyolcvanas évek elején fokozódó szülői, társadalmi nyomás követelte az oktatási kormányzattól, hogy a magániskolákhoz hasonlóan az állami középiskolák is indítsanak számítógépes kurzusokat. 1983-ban az oktatási miniszter bejelentette, hogy megkezdik a tananyagfejlesztő munkát, és 1986-ban néhány kísérleti iskolában számítógépes kurzust indítanak. 1985-ben döntés született, miszerint a kurzust a 16 éves korosztály számára fogják indítani.

1986 áprilisában 20 középiskola bevonásával indult a kísérleti oktatás. Minden iskola 5, perifériákkal is ellátott gépet kapott. Egy éven (40 héten) keresztül heti egy, 40 perces órát foglalt el az informatika. A tananyag 4 fő kérdést taglalt:

1. Mi a számítógép?
2. Mit tud, mire jó a számítógép?
3. Hogyan kezeljük a számítógépet?
4. Hogyan befolyásolja a számítógép életünket és a társadalmat?

Nem volt cél a programozás oktatása. A BASIC és a LOGO bemutatása csupán azt a célt szolgálta, hogy lássák a diákok, hogyan lehet dolgoztatni a gépet. A program-